

ערי מקלט בזמן הזה ולעתיד לבא

דין ערי מקלט מצוי בתורה מספר פעמים: "מכה איש ומת מות יומת. ואשר לא צדה והאלקים אנה לידו ושמת לך מקום אשר יגוס שמה" (שמות כא, יב—יג);
 "וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם עוברים את הירדן ארצה כנען והקריתם לכם ערים ערי מקלט תהינה לכם וגם שמה רצה מכה גפש בשגגה... את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען ערי מקלט תהיינה והיו אלה לכם לחקת משפט לדרתיכם בכל מושבותיכם" (במדבר לה, ט יא יד ל);

"ואת הערים אשר תתנו ללויים את שש ערי המקלט אשר תתנו לגוס שמה הרצה ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר" (במדבר לה, ו);

"אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש... את בצר במדבר בארץ המישור לראובני, ואת ראמת בגלעד לגדי ואת גולן בבשן למנשי" (דברים ד, מא—מג).
 "כי יכרית ה' אלקיך את הגויים אשר ה' אלקיך נתן לך לרשתה... ואם ירחיב ה' אלקיך את גבלך כאשר נשבע לאבותיך ונתן לך את כל הארץ אשר דבר לאבותיך. כי תשמר את כל המצוה הזאת לעשותה אשר אנכי מצוך היום לאהבה את ה' אלקיך וללכת בדרכיו כל הימים ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה" (דברים יט, א—י).

לאחר כיבוש הארץ בזמן החלוקה נצטוה יהושע: "וידבר ה' אל יהושע לאמר... תנו לכם את ערי המקלט אשר דברתי אליכם ביד משה... ויקדשו את קדש בגליל בהר גפתלי ואת שכם בהר אפרים ואת קרית ארבע היא חברון בהר יהודה. ומעבר לירדן ירחיו מזרחה נתנו את בצר במדבר במישור ממטף ראובן ואת ראמות בגלעד ממטה גד ואת גולן בבשן ממטה מנשה" (יהושע כ).

"כל ערי הלויים בתוך אחוזת בני ישראל ערים ארבעים ושמונה ומגרשיהן" (יהושע כא, לט).

למעשה בוצע ציווי ה' ליהושע בשני שלבים כמבואר בתוספתא (מכות פרק ב):
 "ואע"פ שהפרישו שכם בהר אפרים לא היתה קולטת הפרישו קרית יערים תחתיה עד שכבשו שכם, ואע"פ שהפרישו את קדש בגליל לא היתה קולטת והפרישו גמלא תחתיה עד שכיבשו קדש".

אם נסכם את מהלכי הפרשת ערי המקלט בוצע הדבר כך:

א. ציווי על דין ערי מקלט — "והקריתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה".
 ב. ציווי על שש ערי מקלט, שלוש בעבר הירדן מזרחה ושלוש בצד המערבי של ארץ כנען.
 ג. מן הפסוקים אנו למדים ששש ערי המקלט יהיו ערי לוויים, ועליהם יתוספו עוד ארבעים ושנים עיר.
 ד. ציווי שלעתיד לבא יובדלו עוד שלוש ערי מקלט. עד כאן לא נזכר אלו ערים נבחרו לערי מקלט.
 ה. משה, בקיימו 'מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה' — הבדיל את בצר, ראמות וגולן בעבר הירדן והן קלטו רק לאחר הכניסה לארץ כנען (מכות דף י, א).
 ו. יהושע נצטווה לתת את בצר ראמות וגולן בעבר הירדן לערי מקלט.
 ז. כיוון שעדין לא כבשו את שכם וקדש הפרישו תחתיהן את קרית יערים וגמלא. שש ערי המקלט הופרשו על פי צו אלקי שקבע במפורש אלו הן ואילו שאר ארבעים ושתיים ערי הלוויים נקבעו על פי גורל שקבע כמה ערים יתן כל שבט ואז הופרשו הערים על ידי השבטים. הבדל זה בין שש ערי המקלט ושאר ערי הלוויים מובא בספרי זוטא (פרשת מסעי): "הראשונות מפי הדיבר והשניות מפי עצמו". לפי זה צריך עיון כיצד נפרש את דין ו'שלשת' (מכות דף ט, ב), ומה משמעותו, כלומר כיצד נצטוו ישראל לקבוע את הערים ב'שלוש' ¹, שהרי מפי הדיבר נקבעו הערים? הנצי"ב ב'הרחב דבר' על הפסוק 'והקריתם לכם ערים' (במדבר לה, יא), מפרש שיש הבדל בין הלשונות 'והקריתם', 'ויקדשו', 'ויתנו', שכל אחת מהן משמעותה שונה. 'והקריתם' פירושו לשון זימון על להבא, כלומר חיפוש כדי לקבוע לעתיד לבא; 'ויקדשו' פירושו קבעו לאחר החיפוש; 'ויתנו' פירושו תחילת קליטת רוצחים בערים הלכה למעשה.

לפי זה ברור סדר הפסוק ביהושע (כ, ז): "ויקדשו את קדש... ואת שכם... ואת חברון". ואף שמרכז הארץ נכבש תחילה ולאחר מכן דרומה ובסוף צפונה, מכל מקום, על פי פירוש הנצי"ב, במשך הכיבוש חיפשו ערים מתאימות, ורק לאחר הכיבוש, כשיכלו למדוד ולברוק, החלו להקדיש, ולכן החלו בצפון וכילו בדרום. אך שלוש הערים בעבר הירדן המזרחי כתובות כסדר כיבושן, כיוון שכבר היו ידועות מזמן משה. ואולי יש לומר שדין ו'שלשת' את גבול ארצך' נאמר דווקא כשאין אפשרות להשתמש בשש הערים שנבחרו על ידי הקב"ה, אם מפני שעדיין לא נכבשו כמבואר בתוספתא (מכות פרק ב) 'ואם מפני שחרבה אחת מהן, כמבואר בספרי זוטא, (ריש פרשת מסעי): "תהיינה שש, אם ניטלה אחת מהן ימנו אחרת תהיה".

אך קשים דברי הנצי"ב שנתעלמו ממנו לכאורה דברי המדרש 'הראשונות מפי הדיבר והשניות מפי עצמו', שמהם מוכח שלא היה צורך למדוד את הארץ לפני שנקבעו שש הערים. ואפשר לתרץ את דבריו ולפרש, שדברי הספרי זוטא 'הראשונות מפי הדיבר'. על הערים שבעבר הירדן מזרחה נאמרו, 'והשניות מפי עצמו' על הערים

1 דהיינו שהמרחק בין הערים יהיה שווה — ונחלקו הראשונים בהסבר העניין.

שבעבר הירדן המערבי, כי דברי הספרי זוטא מוסבים על הפסוק "או יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה" (דברים ד). ולפי זה את הערים שבצד המערבי היו צריכים לקבוע על פי מדידה.

הרמב"ם בספר המצוות (עשין קפב) מונה: "הצווי שנצטוינו להבדיל שש ערי מקלט שתהיינה מוכנות למכה נפש בשגגה". וכן כתב ב"ד החוקה" (הלכות רוצח ושמירת הנפש ת, א): "מצות עשה להפריש ערי מקלט שנאמר שלש ערים תבדיל לך". בדברי הרמב"ם יש להעיר: ראשית, שאינו מזכיר כלל, לא בספר המצוות ולא ביד החזקה, את שמותיהן של ערי המקלט. ועוד, שבספר המצוות מונה מצוה להכין את שש ערי המקלט שתהיינה מוכנות לקלוט רוצח, ואילו ביד החזקה כתב מצוה להפריש ערי מקלט. ועוד שבהלכה ב מוזכר מספרן של ערי המקלט ורק בהלכה ט נזכר שערי הלויים גם הן קלטו. צריך גם לברר, מדוע הביא הרמב"ם את הפסוק 'שלש ערים תבדיל לך', ולא פסוק העוסק בכל שש ערי המקלט.

טעם לדעת הרמב"ם אפשר אולי לתת על פי דבריו בשורש השלישי בהקדמה לספר המצוות, שם הוא קובע, 'שאינן למנות מצוות שאינן נוהגות לדורות', ולכן בספר המצוות כתב שהמצוה לדורות היא להכין שש ערים שתהיינה בכל עת מוכנות לקלוט את הרוצח, ולדאוג שתמיד תהיינה שש ערים (שזהו תנאי לקליטתן), וכן נסביר בספר המצוות, שהכוונה בחובת ההפרשה היא כשיש מצב המחייב זאת, כגון שחרבה אחת מן הערים. אפשר שמתוך שהביא הרמב"ם פסוק העוסק בשלוש הערים בצד המערבי של ארץ ישראל דווקא, יש להביא ראיה לשיטת הנצי"ב כנ"ל, שרק שלוש הערים שבצד המזרחי נקבעו על פי הדיבור, ולכן לא היתה מצוה לבדוק היכן למקמן. אך בערים שבצד מערב היתה חובת הפרשה לפי מדידות ועוד קריטריונים שבהלכה, אבל חובת ההכנה למקלט נוהגת בכל שש הערים.

אך צריך ביאור עוד בשיטת הרמב"ם, מה שאינו מזכיר את שמות הערים כלל, שהרי בספרי זוטא (מסעי) מובא, שלכתחילה צריך שיהיו דווקא שש ערי המקלט שהוזכרו: "נטלה אחת מהן או חרבה אחת מהן ימנו אחרת תחתיה... לפי שאמרת אם חרבו ימנו אחרות תחתיהן, חזרו הראשונות ונתישבו לא יחזרו למקומן, ת"ל 'שש ערי מקלט תהיינה' והשניות יחזרו למקומן". לכן אולי צריך לומר, שכמו שמצינו בתוספתא ששכם וקדש אף על פי שלא היו תחת ידם של ישראל הוקדשו להיות ערי מקלט, כך גם לאחר החורבן ממשיכות הערים להיות ערי מקלט רק שאינן קולטות בפועל. ולכן אין מצות עשה לדורות לקבוע ערים אלה כערי מקלט שכן הן קבועות ועומדות מאז ימי משה ויהושע. (ואין הכרח לתלות עניין זה בשאלה אם קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולעתיד לבא או לא). על כן כותב הרמב"ם בספר המצוות, שהמצוה לדאוג שתהיינה שש ערים מוכנות, ואינו מזכיר את שמות הערים. ואולם כדי החזקה, כפי שהסברנו, כוונתו לקביעת ערים אחרות בשעת הצורך.

השאלה מתי החל דין ערי מקלט לקבל משמעות מעשית — זקוקה לביורר יסודי. בתוספתא (מכות ב, א) מובא: "שלש ערים הפריש משה בעבר הירדן, וכשבאו לארץ הפרישו עוד שלוש, ואעפ"כ לא היו אלו ואלו קולטות עד שכבשו וחלקו.

משכבשו וחלקו נתחייבה הארץ במעשר ובשביעית והיו אלו ואלו קולטות". מפורש שהפרשת ערי המקלט — עם הכניסה לארץ, אך תחילת קליטתן רק לאחר ירושה וישיבה. וכן נראה מסוף הפרק (שם ג) 'ומשבאו לארץ הפרישו עוד שלש אחרות, שמיד עם הגיעם לארץ הפרישו את הערים. אך במשנה (מכות דף ט, ב) משמע, שמיד כשנבחרו הערים בעבר הירדן המערבי החלו כל הערים לקלוט. וז"ל המשנה: "עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל לא היו שלש שבעבר הירדן קולטות שנאמר שש ערי מקלט תהיינה". משמע שמיד שנבחרו קלטו ולא היה הפרש זמן בין הבחירה לבין תחילת תפקידן של הערים.

ואפשר שחולקים בזה הספרי והספרי זוטא, שבספרי (מסעי) על הפסוק 'הקרייתם לכם ערים' מובא: "אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר או אינו אלא בכניסתן לארץ ת"ל 'כי יכרית'". משמע, שגם ההקריה תהיה לאחר ירושה וישיבה. לעומת זאת בספרי זוטא (מסעי) מובא: "משבתא אל הארץ למנות ערי מקלט". משמע מפשט המלים, שמיד בבואם אל הארץ מינו ערי מקלט ולא לאחר ירושה וישיבה. ואולם אין כל זה מפורש ממש בספרי זוטא ואין הכרח לפרש כן, שכן אפשר שאין כוונת המדרש אלא ללמד, שיש להתכוון כבר לפני הכניסה לארץ להפרשת ערי מקלט לכשיבואו אל הארץ ותגיע השעה לכך.

ואולי הרמב"ם שאינו מזכיר כלל את שמות הערים סובר, שכל השש נבחרו על ידי הדיבר אך החלו לקלוט רק לאחר ירושה וישיבה כדעת התוספתא ואילו הנצי"ב פירש כדעת המשנה שגם ההקריה נעשתה לאחר הירושה והישיבה ולכן הערים החלו מיד לקלוט.

את האבחנה בין קביעת הערים לבין תחילת קליטתן הלכה למעשה, מוצאים אנו גם בדברי ספר החינוך, שבמצוה תח כתב: "שנצטוו ישראל לתת לשבט לוי ערים לשבת בהן, ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל שרויין על אדמתם והיא מן המצוות המוטלות על הציבור כולם ויותר על ראשי העם. ולעתיד לבא אחר ירושה וישיבה מיד בקיים מצות עשה זו במהרה בימינו אמן". ובמצוה תקכ: "להבדיל שש ערי מקלט מערי הזויים שתהיינה מועדות לנוס שמה מכה נפש בשגגה... ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל שרויין על אדמתם, והיא מן המצוה המוטלת על המלך ועל הצבור כולו". ובמצוה תי כתב: "שנצטוו ביד של ישראל לשלח מכה נפש בשגגה ולהושיבו בערי מקלט... ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל על אדמתן וסנהדרין של שבעים ואחת יושבין במקומם המוכן להם בירושלים לדון דיני נפשות". ומדבריו למדנו, שהתנאים הנדרשים לקיום מצות הפרשת ערי לזויים וערי מקלט שונים מאלו של מצות שילוח מכה נפש בשגגה לעיר מקלט, שאפשר שיופרשו ערי הזויים ויופרשו מתוכן ערי מקלט (בזמן שישראל שרויין על אדמתם), אך קליטתן בפועל תחל רק לאחר שסנהדרין תשב במקומה.

והיינו, אף שלכאורה היה נראה לתלות את חובת קביעת ערי המקלט בצורך קליטת רוצחים בשוגג, ולפי זה היה נראה פשוט שכל עוד אין סנהדרין הדנה דיני נפשות אין ערי מקלט נוהגות. אך עיון במקורות שהובאו לעיל מוכיח שקביעת ערי

מקלט ודין גלות — שני עניינים בפני עצמם הם, שחובת הקביעה נהוגת אף שאין דין גלות נהוג וזאת:

- א. משום שמשנה הכין שלש ערים בעבר הירדן מדין מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, ואם כל המצוה היא דווקא כשהערים מתחילות לקלוט, אין זו מצוה הבאה לידך.
- ב. משום ששכם וקדש הוקדשו אף על פי שלא החלו לקלוט (תוספתא).
- ג. משום שלדעה אחת, ערי המקלט הופרשו לפני ירושה וישיבה, והחלו לקלוט רק לאחר ירושה וישיבה, משנתחייבה הארץ בתרומות ומעשרות (תוספתא).
- ד. משום שמלשון ספר החינוך משמע, שהמצוה להפריש ערי מקלט איננה תלויה כלל בשאלה אם קיימת סנהדרין אלא רק בתנאי של ישראל שרויין על אדמתו, ורק המצוה לשלח מכה נפש בשגגה לעיר מקלט תלויה בקיום סנהדרין. לפיכך ייתכן חיוב הפרשת ערי מקלט גם כשאין סנהדרין כשישראל שרויין על אדמתם. אמנם אפשר ששלוש הראיות הראשונות אינן מוכרחות, שכן אפשר שאין להוכיח מוזמן משה ויהושע, שבו היתה על כל פנים סנהדרין ודין גלות עקרונית היה שייך, לזמן שאין סנהדרין ודין גלות אינו שייך כלל. ואולם מדברי החינוך נראה מוכח מה שכתבנו, שכן דוחק הוא לומר שגם במצוה תח וגם במצוה תקכ סובר, שנהוגות רק כשישראל שרויים על אדמתם ולוויים בדוכנם וכהנים במעמדם וסנהדרין יושבת במקומה, אלא שלא חש לפרט זאת.

ערי המקלט וערי הלוויים

מקום המקלט הראשון היה מהנה לוי, כמו שדרשו חז"ל 'זשמתי לך מקום' (מכות דף יב, ב): "מקום ממקומך, מלמד שהיו ישראל מגלין במדבר להיכן: למחנה לוי". וכן היה לאחר מכן כשכל ערי הלוויים שימשו כערי מקלט (מכות דף יג, א).
ויש לברר:

- א. אם כל עיר לוויים היתה עיר מקלט.
  - ב. אם תנאי הוא בדין ערי מקלט שתהיינה ערי לוויים דוקא או לא.
- א. מפשט לשון 'ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר' משמע שכל ערי הלוויים היו ערי מקלט, וכן פשוט לש"ס דידן. אך בירושלמי מובא פשוט: "ר' יוחנן שלח לרבנין דתמן תרתין מילין, אתון אמרין בשם רב ולית אינון כן... ואני אומר, לא מזבה קולט ולא של שילו קולט ולא של בית עולמים קולט ואין לך קולט אלא שש ערי מקלט". מפורש בירושלמי, שלא ארבעים ושמונה עיר קלטו אלא 'שש ערי מקלט בלבד' ודוחק לומר שלא התכוון ר' יוחנן למספר ערים זה דווקא, אלא כיוון שבפירוש הוזכרו רק שש ערים גם הוא נקט מספר זה. נוסף לכך נאמר שם (הלכה ז), "אין מקדירין בערי הלוויים ולא במקום עגלה ערופה". ולעומת זאת הבבלי (עירוין דף נח, ב) גורס, "אין מקדירין לא בעגלה ערופה ולא בערי מקלט מפני שהן של תורה". ואפשר שהבבלי גורס כך, מטעם שבכלל ערי מקלט אף ערי לוויים, שהרי לשיטתו, כאמור, כל ערי הלוויים ערי מקלט הן. ואילו הירושלמי גורס,

ערי לוויים, שכן לדעתו אין ערי לוויים בכלל ערי מקלט ולכך היה לו להזכיר ערי לוויים במפורש ואף ערי מקלט בכללן.

גם מדברי הרמב"ן (במדבר לה, יד) נראה, שיש מי שסובר שרק שש ערי מקלט הן, שז"ל: "וע"ד הפשט נראה בעיני כי ארץ עבר הירדן היה גדולה מאוד כי הם שני מלכי האמורי גדולים, שהמקראות מפליגים בהם, ואף כי עמון ומואב נזהרו בהם... והנה היתה עבר הירדן גדולה מאוד ראויה לשלש ערי מקלט ככל ארץ ישראל מן הירדן והלאה. והיו אלה השש ערים לבדן, קולטות וארבעים ושתיים למגרשי הלוויים לא למקלט". כותב הוא מפורש, שרק שש ערי המקלט קלטו לפי הפשט, ולא ייתכן שהרמב"ן פירש פירוש שיסתור את דברי הבבלי אם אין לו מקור לכך. ובשו"ת הרדב"ז (תשובה ב' אלפים קל"ה) הראה מקור לכך בדברי הירושלמי הנ"ל. אך לפי זה קשה, שבבבלי (מכות דף ט, ב) הקשה על הוסר ההתאמה בין מספר ערי המקלט בעבר הירדן המזרחי לבין מספר ערי המקלט שבצד המערבי יחסית למספר השבטים, ותירצו בגלעד שכיחי רוצחים, ולא תירצו שאר ערי הלוויים מאזנות את החשבון.

וכל מה שכתבנו בשיטת הירושלמי מוכח לגירסה הנ"ל, ואולם לגירסת הר"ח בירושלמי המובאת במסכת מכות (דף יב, א) זאינו קולטות אלא ערי מקלט בלבד, ולא מוזכר כלל המספר שש" וכגירסת הסמ"ג (עשין נח) בדברי הירושלמי שאין שום מקום קולט אלא ערי מקלט בלבד — לא מוכח מידי. גם ה'פני משה' בפרושו לירושלמי (מכות ב, ז) בד"ה 'לא בערי הלוויים, מסביר — כשמודדים תחום ערי מקלט, כלומר שסובר שגם לשיטת הירושלמי כל ערי הלוויים ערי מקלט הן.

מטעמו של ה'חינוך' למצות ערי הלוויים (מצוה תח) נראה, שערי הלוויים הן ערי מקלט, שז"ל: "שורש המצוה הזאת הוא כי שבט הלוי מבחר השבטים ונכון לעבודת בית ה'... ומפני גודל מעלתם וכושר וחין ערכם נבחרה ארצם לקלוט כל הורג נפש בשגגה יותר מארצות שאר השבטים אולי תכפר עליו אדמתם המקודשת בקדושתם. ועוד טעם אחר בדבר כי בהיותם אנשי לבב ידועים במעלות המידות וחכמות נכבדות ידוע לכל שלא ישטמו הרוצח שינצל אליהם... כלומר שלא יעשו דבר בעולם וזלתי מדרך הישר ועל כיוון האמת".

ה'מנחת חינוך' (מצוה תח) מסתפק, כמה ערים קיבלו הלוויים בבית שני, ומכיוון שהוא מניח שכל עיר לוויים עיר מקלט היא, הרי הספק הוא כמה ערי מקלט היו, וכיוון שלא ייתכן שהיו פחות משש ערים בגלל הדין 'שש תהיינה', על כרחנו יש לומר שה'מנחת חינוך' סובר שהיו יותר משש ערי לוייה בבית שני. וצריך עיון בדבריו, מניין לו שהיו עוד ערי לוויים והרי גמרא ערוכה היא 'בטלו אורים ותומים וערי מגרש' (סוטה דף מז, ב).

ב. בתוספתא (מכות פרק ב) מבואר שבמקום שכם וקדש נקבעו קריית יערים וגמלא כערי מקלט, אך ברשימת ערי הלוויים המופיעה ביהושע אין נזכרות קריית יערים וגמלא כערי לוויים. מכאן מוכח לכאורה, שערי מקלט אינן בהכרח ערי לוויים דווקא. אלא שמכאן אין ראייה, שאפשר שערי המקלט הקבועות על כל פנים צריך שתהיינה ערי לוויים. בהמשך דברי התוספתא (שם ב, ג) מובא: "נתמעטו אוכלוסין

מביאין אחרים ומושיבין תחתיהם. נתמעטו צבוריהן מוסיף כהנים לויים וישראלים".
וכן מובא בירושלמי (מכות ב, ו) : "נתמעטו דיוריהן מביאין אחרים תחתיהם, אם אין
שם אוכלוסין מביאין לשם כהנים לויים וישראלים". ואם ערי המקלט הן ערי לויים
דווקא, מה ענין ישראלים שם. אלא שב'פני משה' מבאר, שהכוונה לסביבות העיר
ולא לעיר עצמה. ואם כן לפירושו אי אפשר להוכיח דבר (ואולי נדייק מה'פני משה'
להיפך, שהדין הוא שעיר מקלט חייבת להיות עיר לויים. אך ייתכן שאין לדייק, כי
מה שהכריחו הוא שינוי הלשון דיוריהן ואוכלוסין).

הרב סעדיה גאון במניין מצוותיו (מניין ששים וחמש הפרשיות פרשה נח) מביא
את שתי המצוות : נתינת ערים ללויים, וערי מקלט, כרוכות זו בזו.
ו"ל : "ושמונה וארבעים מגרשי לוי שש מהן למקלט בגדריי". דהיינו, לדעת הרס"ג
קשורות שתי מצוות אלו קשר הדוק ואמיץ וייתכן שלדעתו עיר מקלט חייבת להיות
עיר לויים. (אמנם מצד פשט מילותיו נראה, שהרס"ג סובר כירושלמי, אך קשה להניח
שעזב תלמודא דידן ופסק נגדו כירושלמי. ולכן צריך לומר, שכתב בלשון זו, שכן
במקרא מפורשות רק שש ערים).

גם בדברי בעל הלכות גדולות (מובא בספר המצוות לרס"ג — עם פירוש הרב
פערלא), מודגש הקשר בין ערי הלויים וערי המקלט. ו"ל : "קידוש הארץ לתת ללויים
ערי מקלט". משמע בפשטות, שהן הן ערי לויים, הן הן ערי מקלט.

בשאלה זו יש 'פקא מינה' גבי בית ראשון, כשקבעו ערי מקלט חדשות במקום אלו
שחרבו, אם הופכת עיר מקלט חדשה שנקבעה אף היא לעיר לויים ?

בסוטה (דף מח, ב) נאמר : "ת"ש משחרב בית המקדש הראשון בטלו ערי מגרש
ופסקו אורים ותומים". ופירש רש"י : ערי מגרש — ערי לויים שהטעינו הכתוב מגרשות
ולפי זה אם נאמר שערי מקלט ערי לויים הן על כרחינו שבטלו אף ערי מקלט.

אלא שב'משך חכמה' (פרשת מסעי) כתב : "שש ערי מקלט תהיינה לכם, יתכן
דאמרו בסוף סוטה שמשחרב מקדש ראשון בטלו ערי מגרש ללויים, וא"כ או לא היו
בבית שני שייכים ללויים הערים שלהם, ואז לפי דעתי לא קלטו רק הששה ערים
בלבד, שמה שקולטין הערי מקלט נראה דאינו אלא דוקא אם הן מחנה לוייה. וכמו
שאמרו פ"ב דמכות 'מקום ממקומך', ופירש רש"י שתהא מחנה לוייה קולטת ואף ערי
מקלט יהיו ערי לוייה. אמנם המ"ב עיר כיון שלא נתנו בבית שני ללויים לא היו קולטין
רק הששה ערים לבד, שקליטת המ"ב עיר ילפינו מועליהם תתנו ארבעים ושנים עיר
(מכות י) וכל זה כשהן של לויים אבל לא של ישראל, לכן בששה ערים הללו אמר
שש ערי מקלט תהיינה לכם, פירוש אף שהם שלכם ולא של לויים. ודו"ק". (ועיין עוד
בדבריו שם שהסתפק, מה טעם בטלו ערי מגרש בבית שני).

גם ה'צפנת פענח' בפירושו לפסוק 'והיו לכם לחוקת עולם לדרתיכם' (במדבר
לה, כט) מבאר, ששש הערים ממשיכות בתפקידן גם כשאין ערי לויים כל עוד יש
חוקת משפט. ולכן בבית שני שבו היתה סנהדרין נהג דין ערי מקלט בשש הערים.
מדברי ה'משך חכמה' וה'צפנת פענח' אנו למדים, שלמרות הקשר ההדוק בין ערי
הלויים וערי המקלט, גם כאשר אין ערי לויים — כמו בבית שני — שש ערי המקלט

ממשיכות לקלוט. נפקא מינה לימינו, אם יהיה מצב שלא יהיו ערי לווים לא ימנע הדבר משש ערי המקלט המפורשות בכתוב לקלוט, אם יתקיימו שאר התנאים לקליטתן. גם לעתיד לבוא, כשיתקיימו כל התנאים לקליטת ערי המקלט, יש עדיין כמה שאלות הטעונות בירור. מופיע בכתוב (דברים יט) ושנוי במשנה (מכות פרק ב) ומשולש בדברי הרמב"ם (הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ח), שלעתיד לבוא יפרישו עוד שלוש ערים בארצות קיני קניזי וקדמוני שעדיין לא נכבשו. יש לברר, מה יהיה תפקידם של הערים אן, וכן כאשר יכבוש מלך המשיח עוד ארצות, האם יתוספו עוד ערי לווים וערי מקלט. לדעת ה'מנחת חנוך' (מצוה תקכ), אמנם יופרשו לעתיד לבוא עוד שלוש ערי מקלט, אך זה יהיה רק מצד גזירת הכתוב ולא בגלל צורך המציאות, כיוון שבימי מלך המשיח המקווה 'יהיה רק שלום ואמת וטוב', כלומר לדברי ה'מנחת חנוך' יש הבחנה בין מציאות ערי המקלט לבין תפקידן כקולטות רוצחים, ולכן אף שלעתיד לבוא לא יהיה צורך בקליטת רוצחים, בכל אופן יהיו ערי מקלט, ולא עוד אלא שיתוספו עליהן עוד שלוש.

לעומתו מחלק ה'משך חכמה' על הפסוק 'ואם ירחיב' (דברים יט) בין גאולה שהיא 'בעתה' לבין גאולה של 'זכו אחישנה', שאם יזכו ישראל ויקיימו את מצות ה' כמו שנאמר 'כי תשמור את כל המצוה הזאת לעשותה אשר אנכי מצוך היום לאהבה את ה' אלקיך וללכת בדרכיו כל הימים', אז יתקיים 'ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה'. כיוון שכשהגאולה תהיה בזכות ישראל בבחינת 'אחישנה' יהיה עולם כמנהגו נוהג, 'ואין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד'. אך אם תהיה הגאולה 'בעתה' אז יתקיים 'ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ... וגר זאב עם כבש ולא ישמע עוד שוד ושבר' ולא יהיה נרצח בשוגג, כלומר שאם תהיה הגאולה בזכות ישראל, תהיינה ערי מקלט נוספות לעתיד לבוא, ואם תהיה 'בעתה' לא יהיה צורך בערי מקלט ולכן לא יתוספו עוד ערים לעתיד לבוא.

ואולם דברי ה'משך חכמה' צריכים עיון, ראשית שנראה מדבריו שגאולת 'בעתה' גדולה היא מזו של 'אחישנה', שבראשונה אין צורך בערי מקלט שכן אין רוצחים, ובשניה יש צורך בערים כאלה. ועוד שהרמב"ם כתב 'אין בין ימינו לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד' בסתמא, ולא חילק בין שני סוגים אלו של גאולה, וצ"ע. וייתכן להסביר דברי ה'משך חכמה', שלאחר גאולה של 'אחישנה' תבוא גם גאולה 'בעתה' על כל השלכותיה.

הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל ג, א) פוסק: "שבט לוי אע"פ שאין להם חלק בארץ, כבר נצטוו ישראל ליתן להם ערים לשבת ומגרשיהם, והערים הם שש ערי המקלט ועליהם שתיים וארבעים עיר. וכשמוסיפין ערי מקלט אחרות בימי המשיח הכל ללוים". כלומר שגם לעתיד לבוא ערי המקלט שיופרשו יהיו ללוים. אך בהמשך דבריו שם (הלכה יא) כתב: "יראה לי שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב וירשוה בניהם ונתחלקה להם, אבל שאר ארצות שכובש מלך ממלכי ישראל הרי הכהנים והלוים באותן הארצות ובביתן כישראל". לפי זה, רק שלוש הערים שיתוספו בארצות קיני קניזי וקדמוני יהיו ללוים, אך בשאר

הארצות שייכבשו על ידי מלך המשיח אף על פי שדינן יהיה כדין ארץ ישראל לענין תרומות ומעשרות, כמבואר ברמב"ם (בהלכות תרומות א, ב), לא יקבלו שם הלוויים את ערי המקלט. פסק זה, שמשמע ממנו, שיהיו ערי מקלט גם חוץ לארץ ישראל המובטחת במקרא, מתאים לפסק הרמב"ם שהובא לעיל, ש"אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד" (הלכות תשובה ט, ב). אלא שייתכן, שלמרות שלא יקבלו הלוויים את ערי המקלט יקבלו שם מכל מקום ערי לוויים, שהרי לדעת הרמב"ם לא ניתנו ערי הלוויים ללוויים חלף חלקם בארץ, אלא כלשון ה'מנחת חינוך' (מצוה תח) 'בדרך רבותא', אף על פי שאין להם חלק בארץ. לכן גם במקום שיקבלו חלק בה, יקבלו נוסף לכך ערים משאר השבטים.

אך לשיטת בעל ספר החינוך (שם), הערים שיקבלו הלוויים בארץ הם במקום הנחלה שלא יקבלו, ולכן במקום שיקבלו נחלה לא יקבלו ערים נוספות. בין לשיטת הרמב"ם ובין לשיטת החינוך ערי המקלט לעתיד לבוא, מחוץ לארצות קיני גזוי וקדמוני, לא יהיו ערי לוויים.

עד כה קיבלנו בפשטות את ההנחה שלעתיד לבוא תתחלק הארץ שוב לשבטים, והלוויים לא יקבלו נחלה אלא את עריהם. ואמנם כך מופיע במפורש בספרי (דברים יט): "שלעת"ל לא יטלו הלוויים חלק בכל ארץ עשרת העממים". אך מצאנו בגמרא דירן במסכת בבא בתרא (דף קכב, א): "תניא עתידה א"י שתתחלק לשלשה עשר חלקים". ומסבירה הגמרא, שגם שבת לוי יקבל את אחד החלקים, ואז ייתכן (לפי שיטת החינוך), שבני לוי לא יקבלו ערים נוספות ועל כן לא יהיו ערי המקלט ערי לוויים. אך תימה על הש"ס דירן, כיצד ייתכן שלעתיד לבוא תתבטלנה מצוות עשה או לא תעשה, כגון האיסור על בני לוי לקחת חלק ונחלה בארץ, והרי הלימוד שבני לוי יקבלו חלק נלמד מפסוק ביהזקאל, ואין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ואמנם ה'מנחת חינוך' נשאר ב'צריך עיון גדול' בשאלה זו.

לסיכום, אמנם ערי מקלט קולטות רק כאשר יש סנהדרין ודינים דיני נפשות, ולכן היה נראה לכאורה שלא שייך בימינו להפריש ולקבוע ערי מקלט קודם שתהיה סנהדרין, אך מצאנו שגם משה הפריש ערי מקלט אף על פי שלא קלטו, וכן שכם וקדש הופרשו אף על פי שלא קלטו. ולדעת התוספתא, גם הערים בצד המערבי הופרשו תחילה ולא קלטו עד אחר ירושה ושיבה. כמו כן מצאנו, ששש ערי המקלט אינן חייבות להיות ערי לוויים לדעת האחרונים, וגם לעתיד לבוא ייתכן שתהיינה ערי מקלט שלא תהיינה ערי לוויים. לכן בזמן שישראל על אדמתן, אף על פי שלא תהיה סנהדרין, אפשר שיהיה חיוב בהפרשת ערי מקלט, הגם שקליטתן תהא רק לאחר מינוי סנהדרין.